

ELŐSZÓ

A *Verseny és szabályozás* negyedik évkönyve olyan írásokat tartalmaz, amelyek 2010-ben keletkeztek. A kötet négy részre tagolódik. A közgazdasági és jogi alapkérdéseket áttekintő I. részben három tanulmány található. Kiss Ferenc László internetgazdaságtanba bevezető írása az internetet mint gyakorlatilag végtelen számú elektronikus kommunikációs szolgáltatás közös hálózati termelőjét jellemzi. A szerző összefoglalja mindazt, amit tudunk ennek a termelési folyamatnak a közgazdasági tulajdonságairól és szereplőiről. Egyrészt az internetes szolgáltatások keresletét és fogyasztását vizsgálja, másrészt azokat a változásokat, amelyeket a hagyományos kiskereskedelmi tranzakciók interneten keresztüli közvetítése (például az online vásárlás) hoz létre.

Gyenge Anikó áttekintést nyújt a szerzői jog értelmezéséről, fogalmáról, valamint alkotmányos, jogi és gazdasági háttéréről. Részletesen foglalkozik azzal, hogy a szerzői jogok milyen – a szellemi termékek szerzői és felhasználói közötti – érdekviszonyok közepette működnek, a szereplők milyen módon egyeztetik és érvényesítik érdekeiket. Az írás fő témája, hogy az érdekek egyensúlyozása a szerzői jogok milyen korlátozásai révén valósul meg. Gyenge Anikó kétfajta korlátozást vizsgál kitüntetett figyelemmel: a kizárólagos rendelkezési jogok alóli kivételeket (különösen az úgynevezett szabad felhasználást), valamint a díjigénnyel kapcsolatos korlátozásokat (például az ingyenes hozzáférést). Részletesen szól azokról az új lehetőségekről és nehézségekről, amelyeket a szellemi termékek digitális formában történő megjelenése hozott létre.

Nagy Csongor István is a jog és a közgazdaságtan határterületén álló témát dolgoz fel. Az egyetemes szolgáltatás fogalmának történelmi fejlődésével és átalakulásai-val foglalkozik. Mélyrehatóan, több szolgáltatási piacra is érvényes módon elemzi a szabályozott egyetemes szolgáltatásokat, valamint alapos betekintést nyújt az elektronikus hírközlés egyetemes szolgáltatásainak történetébe és jelenlegi helyzetébe.

A kötet II. része az elemzés módszereiről és a szabályozás eszközeiről szól. Ebben a részben négy tanulmányt találunk. Polyák Gábor a mediaszabályozást mint piacsabályozást három részterületre (tartalom, szerkezet, hozzáférés) bontva elemzi: 1. miként határozzák meg gazdasági jelenségek (például a különféle pozitív és negatív externáliák) és társadalmi preferenciák az alkotmányos és politikai célokat, 2. e célok pedig a szabályozás jogi és gazdasági eszközeit, módszereit, intézményeit és eljárásait, továbbá 3. hogyan hatnak vissza a gazdasági, társadalmi, politikai és

egyéb jelenségek a médiaszabályozásra. A szerző olyan plurális, sokcsatornás, sokplatformos médiarendszert vázol fel, amelyben a szabályozás fő célja (a korlátozott kapacitások elosztása helyett) a hozzáférés korlátainak felszámolása, és a hagyományos médiajogi eszközöket fokozatosan háttérbe szorítják a kisebb beavatkozást és erősebb ösztönzést jelentő hírközlési, illetve versenyjogi módszerek.

Gálik Mihály, Pápai Zoltán és Urbán Ágnes tanulmánya napjaink egyik legtöbbször vitatott témájáról, a hálózatok semlegességéről szól. Az internetre szűkített fogalma szerint az internet akkor semleges hálózat, ha az „üzemeltetők” (infrastruktúrát, azaz hozzáférést és használatot biztosítók) nem alkalmaznak semmiféle árbeli, mennyiségi, minőségi vagy más megkülönböztetést a különféle felhasználók vagy az általuk generált forgalmak (információs tartalmak) között. Megvizsgálják a semlegesség, illetve az azt megsértő diszkrimináció főbb következményeit. Rávilágítanak arra, hogy a diszkrimináció növelheti és csökkentheti is a társadalmi jólétet, azonban szükségképpen mindig léteznek egymásnak feszülő antagonisztikus ellentétek, amelyek közül a diszkrimináció egyeseket mások nyereségére megsért. A következményeket mintegy súlyozva, a szerzők megállapítják, hogy – a racionális üzemeltetők számára nyereséges és összességében a társadalmi jólétet növelő – diszkriminációnak nagy szerepe lenne az internet további gyors növekedéséhez és fejlődéséhez szükséges források megteremtésében, ezért a semlegesség szabályozási eszközökkel való fenntartása nem indokolt. Ebből kiindulva vizsgálják a semlegesség szabályozásának kérdéseit és a vita történetét, valamint jutnak végül arra a következtetésre, hogy a hálózati semlegesség ügyében nincs szükség szabályozói beavatkozásra.

Pápai Zoltán a szélessávú oligopolpiacok túlszabályozásának lehetőségére és veszélyeire hívja fel a figyelmet. Az Európai Unió által kezdeményezett versenyelemzéseket vizsgálva arra a következtetésre jut, hogy ezek alkalmazása esetén nem zárható ki annak a lehetősége, hogy olyan piacokat is tökéletlenül versenyzőinek minősítsenek – és ennek megfelelően szabályoznak –, amelyekben valójában erős verseny folyik, szabályozása tehát nem vagy csak kevésbé indokolt. A veszély elhárítása érdekében a jelenleg használt piacelemzési módszerek finomítását és komplex értékelési rendszert javasol a szerző. Találón állapítja meg, hogy „a régi ágazati szabályozás tovább élő sztereotípiái és rutinmegoldásai, a közgazdasági felkészültség és a versenyjogi tapasztalat hiányosságai miatt még mindig általános a bizalmatlanság a piac hatékony működésével kapcsolatban”.

Piackutatási eredményeket mutat be a hazai online könyvpiacról szóló tanulmányában Nemeslaki András. Ez az írás közvetlenül kapcsolódik az internet-gazdaságtant bevezető első írásnak ahhoz a részéhez, amely a hagyományos piaci tranzakciók internetes közvetítésének a hatásaival foglalkozik. A *Verseny és szabályozás*-nak fontos stratégiai célja olyan empirikus tanulmányok felkutatása és publikálása, amelyek új, innovatív termékek és szolgáltatások piacaival foglalkoznak, és a piaci szereplők új, korábban nem tapasztalt magatartásformáira vetnek fényt. A szerző

olyan gyorsan növekvő, még a válság idején is két számjegyű bővülést mutató, új piac tulajdonságainak empirikus elemzését nyújtja, amely közvetlen és vélhetően intenzív helyettesítési és kiegészítési kapcsolatban áll a hagyományos könyvpiaccal. Az írás részletesen bemutatja a kimerítő piaci vizsgálat eredményeit – a piac szerkezetét, az online vásárlók és nem vásárlók jellemzőit, szegmentálását, a vásárlásokra ható változókat és azok hatásainak jelentőségét.

A kötet III. része ágazati tanulmányokat tartalmaz. Ungvári Gábor és Koskovic Éva olyan ágazatot – a víziközmű-ágazatot – mutat be, amelyről eddig még nem volt szó a *Verseny és szabályozás* lapjain. Bevezető jellegéből következően az írás nagy teret szentel az ágazat jogi és gazdasági körülményeinek, szerkezetének, működésének és teljesítményének. Kiemeli az ágazat alapvető sajátosságait: „a szolgáltatást végző monopolhelyzetben van, jellemző a méretgazdaságosság, kiugróan magas a fix költségek aránya, a szolgáltatás helyettesítésére lényegében nincs mód”. A szektor fő kérdése: „Miként lehet az Európai Unió jogszabályaiból fakadó növekvő minőségi követelmények teljesítésével párhuzamosan megteremteni (felhalmozni) az infrastruktúra megújításához már hosszabb ideje hiányzó pénzügyi tartalékokat?” A szerzők felhívják a figyelmet, hogy halaszthatatlan az ágazat egységes jogi-szabályozási rendszerének kialakítása.

Vince Péter tanulmánya az európai energiapiacok helyzetét elemzi az Európai Unió által végzett utolsó felülvizsgálat eredményeinek tükrében. Kimerítően taglalja a piaci verseny olyan akadályait, mint az egységes uniós piacok kialakulásának késlekedése, a nemzeti piacok zártsága és koncentráltága, a vertikálisan integrált szolgáltatók dominanciája vagy monopolhelyzete, a rendszerirányítók és hálózatüzemeltetők függetlenségének hiánya. Ismerteti az Európai Unió úgynevezett harmadik energiacsomagját, amelynek a piaci liberalizáció gyorsítása a fő célkitűzése, és amely először valósította meg a versenyszabályozási eszközök aktív és szisztematikus alkalmazását. Foglalkozik a fontosabb európai és magyar jogsértési eljárásokkal, kiemeli azonban, hogy az *ex post* beavatkozások önmagukban elégtelenek. Pesszimista sugallatú kérdéssel zárul a tanulmány: „Milyen hosszabb távon érvényesülő hatásokkal jár az *ex ante* energiapiaci szabályozás hiányosságainak *egyedi, ex post* beavatkozásokkal történő korrekciója, a – részben – *mérlegelésen* is alapuló beavatkozás előtérbe kerülése?”

A kötet utolsó írásában Kiss Károly Miklós összegezi, hogy mi történt az Európai Unió távközlési piaci szabályozásában az előző kötetünkben megjelent tanulmány megírását követően. Bevezetésként a rendelkezésre álló 2009. évi adatok alapján jellemzi a szektor fejlődését. Ezt követően részletesen kitér a szélessávú vezetékes és mobilpiacokon tapasztalt fejleményekre. A szabályozás kihívásai között alapvetőként említi, hogy – az energiapiacokhoz hasonlóan – a távközlésben is késlekedik az egységes uniós piacok kialakulása. A szerző ismerteti az új európai szabályozási csomagot, amelyet a tagországoknak 2011. május 25-ig kell a nemzeti jogrendszerükbe átültetniük. A csomag lényegét három pontban foglalja össze: 1. nagyobb

technológia- és szolgáltatássemlegesség, 2. erőteljesebb fogyasztói jogok, 3. a szabályozóhatóságok együttműködésének erősítése.

A IV. rész terjedelmes válogatást tartalmaz a versenypiacokkal és a szabályozással foglalkozó szakirodalom 2010-ben publikált terméséből. Az örvendetes gyorsasággal gyarapodó hazai irodalomból 9 könyvet, 40 folyóiratcikket és 7 műhelytanulmányt emeltünk ki, az angol nyelvű nemzetközi irodalom áttekintésében pedig 51 könyv, 88 folyóiratcikk és 67 műhelytanulmány adatai segítik az olvasót. Az internetes blogok jelentősége a szakirodalomban is egyre növekszik, ezért listáinkat most első ízben 28 – vélhetően hasznos – blog online elérhetőségének megadásával egészítettük ki.

A szerkesztők